

УДК 330.34

JEL H 40, I 10, I 20

DOI: 10.31471/2409-0948-2019-1(19)-124-132

Ставнича Наталія Ігорівна
аспірант

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
76019, Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15

e-mail: vkadres@gmail.com

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-1370-4010>

ЛЮДСЬКІ РЕСУРСИ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Анотація. Метою статті є дослідження та аналіз показників, які безпосередньо впливають на рівень розвитку людських ресурсів країни, оцінка рейтингового місця України серед інших країн світу. Для досягнення мети використано такі методи наукового дослідження: узагальнення, порівняння та аналізу.

Акцентовано увагу на те, що в умовах постіндустріальної економіки зростає роль людини та її знань, що зумовлює реалізацію концепції людського розвитку. Дана концепція спрямована на формування заходів з недопущення зuboжіння населення, безробіття, втрати здоров'я шляхом стимулювання розвитку людини, підвищення її ролі у суспільстві, і одночасно посилення відповідальності перед суспільством. Основним завданням реалізації концепції є забезпечення добробуту людини.

Представлено порівняльну оцінку рейтингового місця України серед інших країн світу за індексом людського розвитку та його складовими. Проаналізовано такі показники як: валовий національний дохід на душу населення; середня та очікувана тривалість навчання; середня очікувана тривалість життя при народженні.

Зроблено висновок про те, що здатність економіки створювати і ефективно використовувати людські ресурси більшою мірою визначає добробут людини і виступає основними критеріями оцінки рівня соціальної безпеки. Оскільки передумовою добробуту є доходи, освіта і здоров'я людини, то за цих ознак соціальна безпека перетворюється на інтегруючу ланку між сучасною концепцією людського розвитку та соціальною політикою держави. Таким чином, все що знижує добробут, завдає шкоди конкретній людині, суспільству в цілому, є факторами, які загрожують соціальній безпеці.

Ключові слова: людські ресурси, добробут, індекс людського розвитку, соціальна безпека, якість життя.

Stavnycha Nataliia Ihorivna
postgraduate

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas
76019, Ivano-Frankivsk, st. Carpathian, 15

e-mail: vkadres@gmail.com

HUMAN RESOURCES AS A FACTOR OF PROVIDING UKRAINE SOCIAL SECURITY SYSTEM IN MODERN CONDITIONS

Abstract. The purpose of the article is to research and analyze indicators that directly effect on the level of country's human resources development, and assessment of Ukraine's rating place among other countries. The following methods of scientific research, such as generalization, comparison and analysis were used to achieve the goal.

The attention is focused on the fact that in conditions of post-industrial economy, the role of human and its knowledge increase, resulting in implementing the human development

concept. This concept is aimed at forming measures to prevent the population impoverishment, unemployment, loss of health by stimulating human development, increasing its role in society, and, at the same time, increasing responsibility to society. The main task of the concept is to ensure the welfare of the person.

The article shows the comparative assessment of Ukraine's ranking among other countries according to the human development index and its components. The following indicators such as gross national income per capita, average and expected duration of training, average life expectancy at birth were analyzed.

It was agreed that economic ability to create and use human resources to a greater extent determines human well-being and is the main criteria for assessing the social security level. Since the background for well-being is income, education, and human health, social security becomes an integrating link between the modern concept of human development and the state social policy. In this manner, everything that reduces welfare, harms a particular person and society as a whole are factors that threaten social security. In this context human resources emerged as a key resource to the state development.

Key words: human resources, welfare, human development index, social security.

Вступ З початком ХХІ століття країна вступила у нову еру, еру постіндустріальної економіки, яка актуалізувала питання ролі людини і знання в соціально-економічному розвитку. Постіндустріальне суспільство відрізняється від попередніх суспільних формацій наступними ознаками. По-перше, на цій стадії знання в продуктах і послугах формує велику частину створюваної вартості. Цей процес розвивається через зростання наукомісткої продукції, що виробляється і розвиток ринку інтелектуальних товарів та послуг. Інтелектуалізація використовуваних технологій забезпечує різке підвищення продуктивності праці. По-друге, через перераховані вище причини в економіці постіндустріального суспільства діяльність, пов'язана, з виробництвом, зберіганням, передачею і використанням знань, набуває все більш істотного значення. Особлива роль в цій діяльності належить освіті, характер і значення якої змінюються найбільшою мірою. У сучасній економіці освіта розглядається як форма інвестицій в людський капітал, від якої залежить його якість і успіх виробництва. По-третє, характерною рисою економіки, заснованої на знаннях, є перетворення працівників, зайнятих виробництвом, передачею і використанням знань, в домінуючу групу в загальному числі зайнятих.

Новий етап розвитку економіки висунув на перший план реалізацію концепції людського розвитку (з'явилася та досягла бурхливого розвитку в глобальному масштабі в останнє десятиріччя ХХ), базовим принципом якої є забезпечення випереджувальних заходів з недопущення зубожіння, безробіття, втрати здоров'я тощо шляхом стимулювання розвитку людей, підвищення їхньої ролі у суспільстві, розширення можливостей вибору способу життя, можливостей прийняття рішень щодо своєї долі, але водночас і посилення відповідальності за прийняте рішення та його виконання. За такого підходу економіка існує для розвитку людей, а не люди — для розвитку економіки. Роль людини в суспільному виробництві зводиться до того, що її розглядають: в рамках виробничої системи як важливий елемент процесу виробництва і управління; як головний суб'єкт управління, як особа з потребами, мотивами, цінностями, відносинами.

За жодних темпів економічного зростання суспільний прогрес неможливий, якщо не реалізовані важливі для людини можливості, серед яких ключовими є: прожити довге й здорове життя; набути, розширювати й оновлювати знання; мати доступ до засобів існування, що забезпечують гідний рівень життя. Людський розвиток визначається як процес зростання людських можливостей, що забезпечується політичною свободою, правами людини, суспільною повагою до особистості. За матеріалами досліджень саме людські ресурси дають віддачу в 5-6 разів більшу, ніж матеріальне виробництво. Тільки 15-16 % економічного зростання обумовлено фізичним капіталом, близько 20 % – природним і 65 % – пов'язано з людським і соціальним капіталом [1]. Ці дані свідчать про

те, що саме людина є тим ресурсом, що вже сьогодні забезпечує перспективи розвитку національної економіки.

Відомо, що концепція людського розвитку ґрунтується на соціально-економічних показниках, а запропонований Програмою розвитку ООН (ПРООН) індекс людського розвитку визнаний у всьому світі як інтегральний показник стану соціально-економічного розвитку країни. Оскільки у концепції людського розвитку високорозвинута благополучна людина - це мета, а забезпечення її добробуту є кінцеве і єдине завдання розвитку, то ми висуваємо гіпотезу, що благополуччя людини первинно залежить від стану її захищеності, безпечності життєдіяльності у суспільстві, а це означає, що її добробут великою мірою залежить від рівня соціальної безпеки в державі. Саме тому, дослідження людських ресурсів як фактора забезпечення соціальної безпеки в сучасних умовах розвитку суспільства є актуальним. Тому важливо проаналізувати сучасний стан людських ресурсів, у яких і закладено потенціал економічного зростання економіки держави, проаналізувати рейтингове місце України серед інших країн світу за індексом людського розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній економічній літературі проблемам формування, розвитку та управління людськими ресурсами присвячено роботи таких авторів: Брич В., Колодницька О. [2], Данилюк –Черних І. [3], Кісь С. [4], Ковтун Н. [5], Колот А., Гнибіденко І., Герасименко О. [6], Сардак С. [7], Ревтюк Є. [8] та інших. Вагомий внесок у розвиток теоретичних та прикладних засад соціальної безпеки здійснили такі вчені економісти як: Гаращак О. [9], Данилишин Б., Куценко В. [10], Гнибіденко І., Колот А., Новікова О. [11], Удовиченко В. [12], Хомра О., Русанова Т. [13] та ін. Проте питання щодо розвитку людських ресурсів як фактора забезпечення соціальної безпеки держави висвітлені недостатньо.

Метою статті є дослідження та аналіз показників, які безпосередньо впливають на рівень розвитку людських ресурсів країни, оцінка рейтингового місця України серед інших країн світу.

Виклад основного матеріалу. Термін «безпека» застосовується, як правило, стосовно держави. Проте останнім часом кожна людина відчуває стрімке примноження викликів, які загрожують комфортному, безпечному її існуванню. У науковій літературі термін «соціальна безпека» почав застосовуватись ще в кінці 90-х років минулого століття. Ця категорія була задекларована у Копенгагінській декларації про соціальний розвиток (1995 р.), головною ідеєю якої були соціальні аспекти сталого розвитку. У ній акцентувалась увага на тому, що саме держава повинна підвищувати соціальну і економічну стабільність і безпеку [14]. Попри те, що поняття «соціальна безпека» вживається доволі часто, воно ще не отримало однозначного розуміння. Дослідники єдині в тому, що «соціальна безпека» – поняття складне й багатовимірне. У нашому дослідженні соціальна безпека це стан розвитку соціальних інститутів, за якого досягається надійна захищеність життєво важливих інтересів людини з метою досягнення сталого розвитку суспільства. Вона тісно пов'язана із забезпеченням особистої безпеки. Соціальну безпеку характеризують показники щодо якості життя населення.

Концепція людського розвитку надає можливість розглядати три передумови забезпечення гідних умов життя людини. По-перше, людина обов'язково повинна мати стабільний дохід, уникати бідності. По-друге, людина повинна здобути освіту і мати доступ до нагромаджених людством знань. По-третє, людина має прожити довге і здорове життя. Саме ці показники акумулює у собі Індекс людського розвитку (ІЛР) як інтегральний показник, що розраховується щорічно для міждержавного порівняння і вимірювання рівня життя, грамотності, освіченості і довголіття. Ці складові відображено у таких показниках як: валовий національний дохід на душу населення; середня та очікувана тривалість навчання; середня очікувана тривалість життя при народженні [15]. Індекс публікується в рамках програми розвитку ООН в звітах про розвиток людського потенціалу.

За матеріалами досліджень, Україна у 2017 р. перебувала на 88 місці у рейтингу з 189 країн, для яких вираховується ІЛР. Проте за цим показником все ж потрапила у вищу категорію людського розвитку. За 2017 рік Україна отримала значення ІЛР 0,751, що є нижчим за середнє значення для країн у групі з високим Індексом людського розвитку, який становить 0,757, та нижчим за середнє значення для країн Європи та Центральної Азії, що складає 0,771. Динаміку індексу людського розвитку представлено на рис. 1.

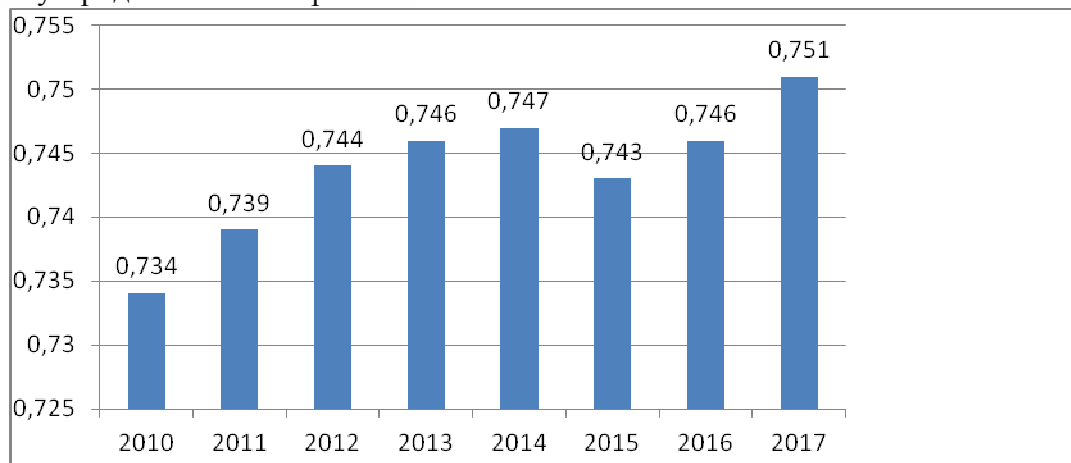

Рис. 1 Динаміка Індексу людського розвитку

Норвегія, Швейцарія, Австралія, Ірландія, Німеччина входять у п'ятірку держав з досить високим рівнем людського розвитку у світі. США знаходиться на 13, Естанія на 30, Латвія на 41, Казахстан на 58, Росія на 49 місці.

Детально проаналізуємо показники України, що беруться за основу в обчисленні інтегрального показника рівня людського розвитку, саме вони забезпечують гідні умови життя, і тим самим соціальну безпеку. Проаналізуємо динаміку ВВП на душу населення, попередньо з'ясувавши загальний рівень ВВП та динаміку чисельності населення (табл. 1).

Таблиця 1

ВВП на душу населення в Україні за 2007—2017 рр.

Рок и	ВВП України, млн. дол.	Населення		ВВП на душу населення, дол.	Приріст ВВП на душу населення	
		Тис. осіб	Відносний приріст, %		Абсолютний, +/- дол.	Відносний, %
2007	142719,0	46509,4	-0,89	3068,6	765,6	33,2
2008	179992,0	46258,2	-0,54	3891,0	822,4	26,8
2009	117228,0	46053,3	-0,44	2545,5	-1345,6	-34,6
2010	136419,0	45870,7	-0,40	2974,0	428,5	16,8
2011	163160,0	45693,3	-0,39	3570,8	596,8	20,1
2012	175781,0	45576,7	-0,26	3856,8	286,1	8,0
2013	183310,0	45482,7	-0,21	4030,3	173,5	4,5
2014	131805,0	43721,8	-3,87	3014,6	-1015,7	-25,2
2015	90615,0	42836,0	-2,03	2115,4	-899,2	-29,8
2016	93270,0	42668,4	-0,39	2186,1	70,7	3,3
2017	112154,0	42386,4	-0,66	2640,3	454,2	20,78

Джерело: складено автором на основі [16, 17].

Матеріали досліджень свідчать про те, що чисельність населення України з кожним роком зменшується. Так, якщо у 2007 р. даний показник склав 46509,4 тис.осіб, то вже у

2017 р. тільки 46509,4 тис. осіб, що на 4123 тис.осіб менше. Щодо показника ВВП на душу населення, то у період з 2007- 2013 рр. спостерігаємо позитивну тенденцію, в період 2014-2016 рр. негативну, а вже у 2017 р. знову позитивну тенденцію. Найнижчого значення даний показник досяг у 2009 р., що пов'язано з всесвітньою фінансово-економічною кризою. За аналізований період 2007-2017 рр. спостерігаємо зменшення ВВП на душу населення на 423 долари, що становить 24 %. За цей період спостерігається негативна тенденція розвитку економіки України, і звісно, цей фактор негативно впливає на рівень соціальної безпеки громадян.

Проаналізуємо тенденції щодо середньої тривалості життя населення України (табл. 2). Даний показник є відображенням стану здоров'я громадян, і слугує певним джерелом економічного зростання країни.

Таблиця 2

Середня очікувана тривалість життя в Україні при народженні, років

Рік	Обидві статі, років	Чоловіки, років	Жінки, років
2007	68,3	62,5	74,2
2008	68,3	62,5	74,3
2009	69,3	63,8	74,9
2010	70,4	65,3	75,5
2011	71,0	66,0	75,9
2012	71,2	66,1	76,0
2013	71,4	66,3	76,2
2014	71,4	66,3	76,4
2015	71,4	66,4	76,3
2016	71,7	66,7	76,5
2017	72,1	67,0	76,8

Джерело: складено автором на основі [15].

Матеріали досліджень вказують на те, що впродовж досліджуваного періоду середня очікувана тривалість життя в Україні при народженні має тенденцію до зростання. Так, якщо у 2007 р. цей показник склав 68,3 роки, то вже у 2017 р. - 72 роки. Слід зазначити, що очікувана тривалість життя жінок в Україні практично на 10 років переважає, а ніж чоловіків. Хоча українські жінки живуть довше за чоловіків, проте рівень їхнього економічного доходу нижчий. Так, дохід жінок у 2017 р. склав 6 082 доларів на рік, а чоловіків – 10513. Дослідивши середню тривалість життя громадян при народженні нами виявлено, що найдовше живуть японці 83,9 роки та іспанці 83,3 роки. Середню тривалість життя при народженні в окремих державах світу відображено у табл. 3

Таблиця 3

Середня тривалість життя при народженні в окремих країнах світу у 2017 році

Рейтинг	Країна	Середня тривалість життя , років
1	Гонконг	84,1
2	Японія	83,9
3	Швейцарія	83,5
4	Іспанія	83,3
5	Італія	83,2
6	Австралія	83,1
7	Норвегія	82,3
8	США	79,5
88	Україна	72,1
49	Російська Федерація	71,2
189	ЦентральноАфриканська Республіка	52,9

Джерело: складено автором на основі [15].

Оцінка рівня освіти здійснюється на основі показника середньої тривалості навчання в країні. За період з 2007-2017 рр. середня тривалість навчання в Україні зросла тільки на 0,1 роки (рис. 2).

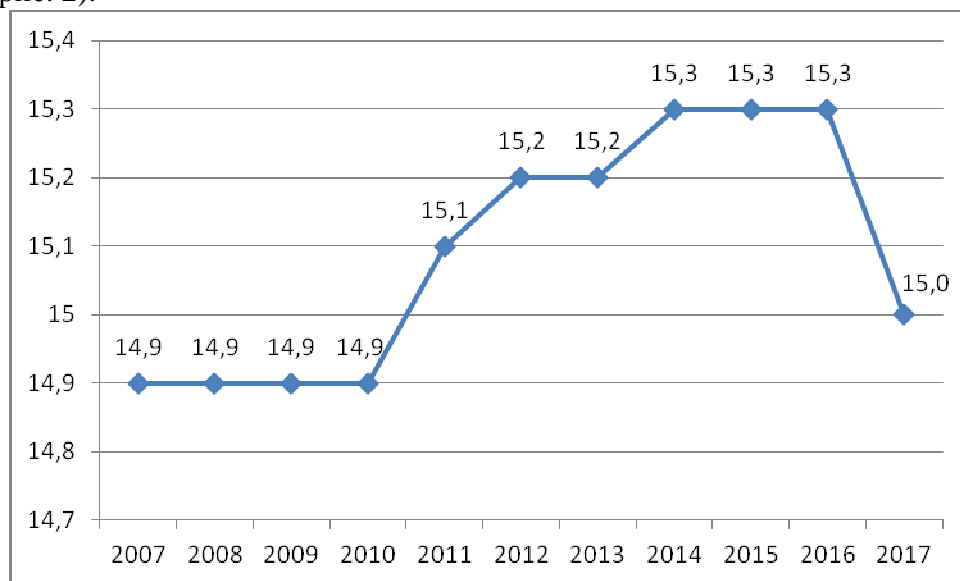

Рис. 2 - Середня тривалість навчання українців впродовж 2007—2017 рр.

Доступ до знань визначається очікуваною тривалістю навчання — кількістю років навчання, яке, як очікується, може отримати дитина з вступу до школи, якщо протягом її життя зберігаються поточні тенденції залучення населення до освіти. В сучасних умовах освіта покращує якість, підвищує рівень і запас знань людини, тим самим збільшує якість людських ресурсів. Інвестиції ж у вищу освіту сприяють формуванню висококваліфікованих фахівців, висококваліфікована праця яких здійснює найбільший вплив на темпи економічного зростання [18].

За показником тривалості навчання Україна посідає 42 місце з 190 країн світу за рейтинговою оцінкою ПРООН. Очікувану тривалість навчання у деяких країнах світу представлено у табл. 4.

Таблиця 4.

Очікувана тривалість навчання у деяких країнах світу, 2017 р.

Країна	років
Україна	15
Вірменія	13
Молдова	15,5
Румунія	14,3
Португалія	16,3
Латвія	15,8
Польща	16,4
Естонія	16,1
Італія	16,3
Франція	16,4
Німеччина	17
Японія	15,2

Джерело: складено автором на основі [15].

Лідерами в цьому показнику є Австралія 22,9 роки. А в таких країнах як Бельгія, Ірландія, Данія очікувана тривалість навчання, відповідно, 19,8, 19,6 та 19,1 рік.

Висновки. Таким чином, здатність економіки створювати і ефективно використовувати людські ресурси більшою мірою визначає добробут людини і виступає основними критеріями оцінки рівня соціальної безпеки. Передумовами добробуту людини є доходи, освіта і здоров'я. Вважаємо, що в сучасних умовах розвитку економіки соціальна безпека перетворюється на інтегруючу ланку між сучасною концепцією людського розвитку та соціальною політикою в державі. Виходячи із цього, все, що знижує добробут, завдає шкоди конкретній людині, суспільству в цілому, є факторами, що загрожують соціальній безпеці. За цих умов людські ресурси виступають ключовим ресурсом розвитку держави.

Література

1. Никерова Т. А. Особенности оценки человеческого капитала / Т. А. Никерова // Региональная экономика: проблемы теории и практики: межвузовский сборник науч. труд.: Владим. гос. гуман. ун-т. – Владимир, 2010. – С. 138 – 146.
2. Брич В. Я. Людські ресурси як чинник забезпечення конкурентоспроможності підприємства/ В. Я. Брич, О. З. Колодницька // Інноваційна економіка.-№4.-2015.-С.72-76.
3. Данилюк –Черних І. М. Управління розвитком людських ресурсів на засадах сінтелектики: дис. канд. . екон. наук. :08. 00. 04/ Ірина Миколаївна Данилюк –Черних. – Івано –Франківськ, 2015. –218 с.
4. Кісь С. Я. Бізнес-процеси та людські ресурси підприємства як об'єкти інтелектуалізації / С. Я. Кісь // Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки: збірник наукових праць. Вип. 28. Ч. 1. – Чернівці: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 99-102.
5. Ковтун Н. Формування конкурентних переваг людських ресурсів у національній економіці / Н. Ковтун // Бізнес Інформ. – 2014. – № 4. – С. 29–34.
6. Сардак С. Еволюція поглядів на зміст і роль людських ресурсів у суспільному поступі / С. Сардак // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 12. – С. 132–139.
7. Соціально-трудова відносина зайнятості: сучасні тенденції, виклики, шляхи розвитку : [монографія] / [А.М. Колот, І.Ф. Гнибіденко, О.О. Герасименко та ін.] ; за наук. ред. А.М. Колота, І.Ф. Гнибіденка. – К. : КНЕУ, 2015. – 295 с.
8. Ревтюк Є. А. Концепція планування людських ресурсів крізь призму теорії управління людським капіталом / Є. А. Ревтюк // Вісник Хмельницького національного університету. – 2015. — №2, том 2.– С. 280—284.
9. Гаращук О. Соціальна складова національної безпеки та сталого розвитку в умовах глобалізації / О. Гаращук //Економічний аналіз. 2017 рік. Том 27. № 1. С.28-34.
10. Данилишин Б. Соціальна безпека – підґрунтя сталого розвитку / Б. Данилишин, В. Куценко // Вісник НАН України. – 2010. – №1. – С. 20-28.
11. Соціальна безпека: теорія та українська практика: монографія / [І.Ф. Гнибіденко, А.М. Колот, О.Ф. Новікова та ін.] ; за ред. І.Ф. Гнибіденка, А.М. Колота, В.В. Рогового. – К.: КНЕУ, 2006. – 292 с.
12. Куценко В.І. Соціальна безпека в контексті сталого розвитку / Куценко В.І., Удовиченко В.П. – Чернівці: Видавець Лозовий В.М., 2010. – 652 с.
13. Хомра О. У., Русанова Т. Є. Соціальна безпека: виклики, загрози, критерії проблеми національної безпеки // Стратегічна панорама. –2004. – № [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://niisp.gov>
14. Копенгагінська декларація про соціальний розвиток [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_505?find=1&text=%F1%EE%F6%E8%E0%EB%FC%ED%E0%FF+%E1%E5%E7%EE%EF%E0%F1%ED%EE%F1%F2%FC

15. Програма розвитку ООН: Доповідь про людський розвиток 2018 [Електронний ресурс]. http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update.pdf
16. Валовий внутрішній продукт: Фінансовий портал Мінфін [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>
17. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
18. Кравченко Н.В. Соціальні інвестиції: сутність і роль у формуванні ресурснокомпетенційної бази підприємства [Електронний ресурс] / Н.В. Кравченко, Т.М. Ковальчук // Глобальні та національні проблеми економіки. — 2017. — №15. — Режим доступу: <http://globalnational.in.ua/issue152017>

References

1. Nykerova T. A. Osobennosty otsenky chelovecheskogo kapytala (Features of the assessment of human capital) / T. A. Nykerova // Rehyonalnaia ekonomika: problemy teoryy u praktyky: mezhvuzovskiy sbornik nauch. trud.: Vladym. hos. human. un-t. (Regional economy: problems of theory and practice: Interuniversity collections of scientific. labor: Vlad. state humane un)– Vladymyr, 2010. – S. 138 – 146.
2. Brych V. Ya. Liudski resursy yak chynnyk zabezpechennia konkurentospromozhnosti pidpriemstva (Human Resources as a Factor for Ensuring Competitiveness of the Enterprise) / V. Ya. Brych, O. Z. Kolodnytska // Innovatsiina ekonomika.-№4.-2015.-S.72-76.
3. Danyliuk –Chernykh I. M. Upravlinnia rozvytkom liudskykh resursiv na zasadakh sintelektiky (Management of development of human resources on the principles of sintelektics): dys. ... kand. . ekon. nauk. :08. 00. 04/ Iryna Mykolaivna Danyliuk –Chernykh. – Ivano – Frankivsk, 2015. –218 s.
4. Kis S. Ya. Biznes-protsesy ta liudski resursy pidpriemstva yak obiekty intelektualizatsii (Business Processes and Human Resources of the Enterprise as Objects of Intellectualization) / S. Ya. Kis // Naukovyi visnyk Bukovynskoho derzhavnoho finansovo-ekonomichnoho universytetu. Ekonomichni nauky: zbirnyk naukovykh prats. (Scientific Bulletin of the Bukovinian State Financial-Economic University. Economic sciences: a collection of scientific works.) Vyp. 28. Ch. 1. – Chernivtsi: Vydavnychiy dim «Helvetyka», 2015. – S. 99-102.
5. Kovtun N. Formuvannia konkurentnykh perevah liudskykh resursiv u natsionalnii ekonomitsi (ormation of competitive advantages of human resources in the national economy) / N. Kovtun // Biznes Inform. – 2014. – № 4. – S. 29–34.
6. Sardak S. Evoliutsiia pohliadiv na zmist i rol liudskykh resursiv u suspilnomu postupi / S. Sardak (Evolution of views on the content and role of human resources in social progress) // Aktualni problemy ekonomiky. – 2012. – № 12. – S. 132–139.
7. Sotsialno-trudovi vidnosyny zainiatosti: suchasni tendentsii, vyklyky, shliakhy rozvytku : [monohrafiia] (Social-employment relations of employment: modern tendencies, challenges, ways of development: [monograph]) / [A.M. Kolot, I.F. Hnybidenko, O.O. Herasymenko ta in.]; za nauk. red. A.M. Kolota, I.F. Hnybidenka. – K. : KNEU, 2015. – 295 s.
8. Revtiuk Ye. A. Kontsepsiia planuvannia liudskykh resursiv kriz pryzmu teorii upravlinnia liudskym kapitalom (Concept of human resource planning through the prism of the theory of human capital management) / Ye. A. Revtiuk // Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. (Bulletin of the Khmelnytsky National University) – 2015. — №2, tom 2.– S. 280—284.
9. Harashchuk O. Sotsialna skladova natsionalnoi bezpeky ta staloho rozvytku v umovakh hlobalizatsii Ekonomichniy analiz. (ocial component of national security and sustainable development in a globalizing environment Economic analysis) 2017 rik. Tom 27. № 1. S.28-34

10. Danylyshyn B. Sotsialna bezpeka – pidgruntia staloho rozvytku (Social Security - The Basis for Sustainable Development) / B. Danylyshyn, V. Kutsenko // Visnyk NAN Ukrainy. – 2010. – №1. – S. 20-28.
11. Sotsialna bezpeka: teoriia ta ukrainska praktyka : monohrafiia (Social Security: Theory and Ukrainian Practice: Monograph)/ [I.F. Hnybidenko, A.M. Kolot, O.F. Novikova ta in.] ; za red. I.F. Hnybidenka, A.M. Kolota, V.V. Rohovoho. – K.: KNEU, 2006. – 292 s.
12. Kutsenko V.I. Sotsialna bezpeka v konteksti staloho rozvytku (Social Security in the Context of Sustainable Development)/ Kutsenko V.I., Udovychenko V.P. – Chernihiv: Vydavets Lozovyi V.M., 2010. – 652 s.
13. Khomra O. U., Rusanova T. Ye. Sotsialna bezpeka: vyklyky, zahrozy, kryterii problemy natsionalnoi bezpeky(Social Security: Challenges, Threats, Criteria for the Problem of National Security) // Stratehichna panorama. –2004. – № [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://niisp.gov>
14. Kopenhahinska deklaratsiia pro sotsialnyi rozvytok (Copenhagen Declaration on Social Development) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_505?find=1&text=%F1%EE%F6%E8%E0%EB%FC%ED%E0%FF+%E1%E5%E7%EE%EF%E0%F1%ED%EE%F1%F2%FC
15. Prohrama rozvytku OON: Dopovid pro liudskyy rozvytok 2018 (United Nations Development Program: Human Development Report 2018) [Elektronnyi resurs]. http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update.pdf
16. Valovyy vnutrishnii produkt: Finansovyy portal Minfin (Gross Domestic Product: Financial Portal of the Ministry of Finance) [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>
17. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy (Official site of the State Statistics Service of Ukraine) [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
18. Kravchenko N.V. Sotsialni investytsii: sutnist i rol u formuvanni resursnokompetentsiinoi bazy pidpriemstva (Social investment: the essence and role in the formation of the resource-computing base of the enterprise) [Elektronnyi resurs] / N.V. Kravchenko, T.M. Kovalchuk // Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky. (Global and national problems of the economy.) — 2017. — №15. — Rezhym dostupu: <http://globalnational.in.ua/issue152017>